

HANDOVERPAIA

Een ode aan Antwerpen
in het Oudgrieks
(*Plantijn, 1565*)

Georg Schrögel

*met randteksten van Daniel Rogers
vertaald door Tom Ingelbrecht*

samengesteld door

Reinhart Ceulemans – Adriaan Demuyne – Raf Van Rooy

L I L L E
(*dat in de Kempen!*)

© 2026 de auteurs

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door printouts, kopieën, of op welke andere manier dan ook, zonder de uitdrukkelijke voorafgaande toestemming van de auteurs en uitgever, behalve in geval van wettelijke uitzondering.

ISBN 978 90 835 0651 7

NUR 306

D/2026/16078/01

Uitgeverij Adendros, Lille (BE)

Cover *Vera et accurata curiae Antverpianae deliniatio*, 1567/68

(privébezit, foto met dank aan Antiquariaat Dat Narrenschip;

AFB. 11 achteraan toont de onbewerkte tekening)

INHOUDSTAFEL

VOORWERK

- Stadsdichters onder elkaar 9
Maud Vanhauwaert
- Ten geleide 15
Adriaan Demuyneck – Raf Van Rooy
- Verantwoording bij de vertaling 34
Tom Ingelbrecht

LOFZANGEN OP ANTWERPEN: TEKST & VERTALING

- Elegia ἐγκωμιαστική* | Lofzang voor Antwerpen 35
Georg Schrögel
- Oda Sapphica* | Sapphische ode op Antwerpen 95
Daniel Rogers
- Verantwoording bij de Griekse uitgave 124

HISTORISCH DOSSIER

- Verzensmid Schrögel 127
Reinhart Ceulemans
- Van handschrift tot gedrukt boek 157
Zanna Van Loon
- Romes evenbeeld 171
Louis Verreth
- Noten 185
- Bibliografie 191

ICONOGRAFISCH DOSSIER 195

OVER DE AUTEURS 206

STADSDICHTERS ONDER ELKAAR

Antwerpen

19 januari 2024

Geachte Georg Schrögel,

Met veel belangstelling heb ik uw lofdicht voor Antwerpen gelezen. Vaak leek het alsof de eeuwen tussen ons verschrompelden en alsof u vlakbij mij stond. Al waren er ook momenten waarop ik voelde dat u tot een diep verleden behoort. En soms leek het, tot mijn verbazing, alsof u vanuit de toekomst tot mij sprak. Voor ik hier verder op inga, stel ik me graag kort voor.

Ik ben Maud Vanhauwaert, een dichteres die zowat vijf eeuwen na u leeft. In 2018 en 2019 was ik stadsdichter van Antwerpen en ik schrijf u deze brief vanuit mijn huis in de Prinsesstraat, in het hart van de stad. De kans is groot dat u het huis ooit passeerde, want het is gebouwd in 1540. Toen heette de straat nog de Paddegragt. (Van toen de straat nog een buitengordel van de stad vormde, die door het lage water padden aantrok.)

Weet dat dat vandaag als seksistisch overkomt. Het lijkt alsof u wilt aangeven 'sois belle et tais-toi' en nee, dat pikken wij niet meer. Vrouwen zijn mondiger dan ooit en ze doen met hun borsten wat ze willen!

Weet in elk geval dat ik als dichter, die het vrije vers viert, diep respect heb voor uw onversneden vakmanschap. Een gedicht als dat van u is als een monumentaal bouwwerk, twinkelend van geelblond blinkend goud. Ik zwaai u uit met een eigen bescheiden poging tot twee regels in zevenvoetige jamberen:

*Ik werp dwars door de eeuwen heen mijn allerschoonste hand
en hoop, groot dichter, dat die zachtjes in de uwe landt.*

Diepe buiging,

Maud Vanhauwaert

PS: zou u niet eens een lofdicht kunnen schrijven voor Tom Ingelbrecht die uw lofdicht zo meesterlijk vertaalde? In ruil verstop ik wel een zak vol zilverlingen voor u in de Jeanne Brabantstunne!

TEN GELEIDE

Adriaan DEMUYNCK – Raf VAN ROOY

Zoals een purperrode roos het hele jaar in bloei staat
en midden in een zee van frisse lentebloemen straalt,
zo overklast die stad ook iedere andere stad ter wereld
en schittert als de lichtglans van de sterren en de zon.
Zo'n stad heb ik nog nooit gezien en zal ik nooit meer vinden:
Antwerpen is de mooiste en de allerbeste stad.

Lofzang, vv. 25-30

Deze kleurige verzen over de Scheldestad zullen menig Antwerps patriot als muziek in de oren klinken. Hoe zeemzoet ze ook zijn, deze verzen staan hier niet afgedrukt in hun originele vorm, zelfs niet in hun originele taal. Want hier is geen trotse Antwerpenaar aan het woord die zijn eigenzinnige variant van het Nederlands hanteert, maar wel een piepjonge Duitser die meer dan viereneenhalve eeuw geleden vol verbazing de stad in zich opnam en zijn waarnemingen boekstaafde in het ... Oudgrieks. De verzen stammen uit de beginmaanden van 1565 en gaan vergezeld van een heleboel randteksten in

(want buitenlandse handelaars die ergens op bezoek zijn
 gaan graag eens overal een kijkje nemen in de stad),
 bemerkte ik ook levendige, langgerokte meisjes
 en kwam zo, opgevrolijkt, op het volgende idee:
 de Grieken met hun fraaie scheenplaten hadden ook vroeger
 bewondering voor jeugdig, maar fatsoenlijk vrouwelijk schoon.

Ten uitgeleide

De gedichten van Schrögel en Rogers bieden ons een blik van buitenstaanders op de Scheldestad. We lezen hoe de dichters hun bewondering uitdrukten voor de mooie gebouwen en mensen in de stad, maar tegelijkertijd bevatten hun beschrijvingen veel meer. Door de manier waarop ze het stadhuis en de handelsbeurs beschreven, zetten de dichters ook enkele positieve kenmerken van Antwerpen in de verf: haar vredige harmonie, haar leiderschap, haar multiculturele karakter en haar commerciële succes. Dat is in een notendop waar hun uitbundige loftuitingen over gaan, die we in wat volgt voorschotelen in de originele taal, steevast geflankeerd door de dichterlijke verdiet-sing van de hand van Tom Ingelbrecht.²² Het Latijn en het Grieks hebben we ten behoeve van de moderne lezer in een vertrouwde, gestandaardiseerde vorm weergegeven, zowel qua spelling als qua interpunctie. Fouten tegen de Griekse accentuatie zijn om dezelfde reden stilzwijgend verbeterd.²³

Na de gedichten van Schrögel en Rogers kan de lezer nog genieten van een driedelig dossier met historische duiding en relevant beeldmateriaal. Dat dossier vervangt een uitvoerig notenapparaat bij de versvertaling zelf. Enkel de prozabrief hebben we beknopt geannoteerd omwille van de soms nogal obscure historische verwijzingen.

Tolle, lege!

Elegia ἐγκωμιαστικὴ
in clarissimam et praestantissimam
Belgarum urbem Handoverpiam
Georgii Schroegelii Boii

Antverpiae,
ex officina Christophori Plantini
anno MDLXV

Lofzang
voor de meest majestueuze en fantastische
stad der Belgen, Antwerpen,
door Georg Schrögel uit Beieren

Te Antwerpen,
uit het atelier van Christoffel Plantijn
in het jaar 1565

ΕΙΣ ΤΗΝ ΜΕΓΑΛΟΠΡΕΠΕΣΤΑΤΗΝ
 ΚΑΙ ΠΑΝΤΩΝ ΤΩΝ ΒΕΛΓΩΝ
 ΛΑΜΠΡΟΤΑΤΗΝ ΠΟΛΙΝ
 ΤΗΝ ΑΝΔΩΒΕΡΠΑΙΑΝ
 ΥΜΝΟΣ

Εὐχομαι ἀρχόμενος πρῶτον Μούσησιν ἀπάσαις 1
 ἐλθέμεν εἰς στήθη ἕξ Ἑλικῶνος ἐμοῦ·
 οὕτινος ἠδυπεεῖς γὰρ ἐνὶ στήθεσσι ναιούσι
 Μοῦσαι, ὀρθῶσιν χεῖλεα καὶ σκολιά,
 τούτου ἀπὸ γλυκείας γλώττης ῥα μελίφρονος αὐδή 5
 ἐκβλύζει λιγέως νέκταρος ἠδυτέρα.
 Χαίρετε οὖν Μοῦσαι Διὸς αἰγιόχοιο θύγατρες,
 δεῦτε καὶ ἱμερόεν νῦν με διδάξατ' ἔπος,
 ὅττι μάλα σπεύδω δι' ἀθροσφάτου ὕμνου ἀεΐδειν
 τὴν πόλιν ἢ πασῶν νῦν κρατεῖ πόλεων. 10
 Ἄλλὰ πόθεν κλείειν σευ κύδη ἄρξομαι ἄστυ;
 Δεῖ διὰ τῶν μερέων σοῦ κλέα εἰπέμεναι.
 Ὅφθαλμοὺς πρότερον κινέει ἐξώτερα πάντα,
 τοῦνεκα ὑμνήσω ἕξω ἅπαντα πρόσω·
 τείχη, τοὺς μῶλους, τάφρους καὶ καρτερά ἔρκη, 15
 Σκάλδιν ἄμ' ἄλλοισιν κάλλεσι θαυμασίοις.
 Εἶτα δὲ τὰ πτόλεως ἔνδον κοσμήματ' αἰείσω,
 νηοὺς τῶν μακάρων ἀγλαὰ δῶρα θεῶν,
 οἶκον σμερδαλέον τὸ θέατρον ἰδ' ἄλλα πολιτῶν
 δώματα ἀφνειῶν καὶ νεότητα καλήν, 20
 ἄσπετα ἐμπορίου καὶ κύδη τοῦ ὄχ' ἀρίστου
 καὶ βουλὴν πόλεως τὸ σκέπας ἠδὲ σέλας.
 Τοῦνεκα νῦν Μοῦσαι τὸ δέ μοι κρηγήνατ' ἐέλδωρ,
 ὄφρα καλῶς ὑμνῶ τὴν πόλιν ἀμβροσίην·

LOFZANG
VOOR DE MEEST
MAJESTUEUZE EN FANTASTISCHE
STAD VAN ALLE BELGEN:
ANTWERPEN

1 Ik bid bij het begin van mijn gedicht tot alle Muzen
dat zij hoog van de Helicon afdalen naar mijn hart,
want als de zoetgevooisde Muzen wonen in je borstkas
dan maken ze je lippen als die krom zijn toch weer recht,
5 ja, van je zoete tong vloeien dan heerlijk zachte klanken
en welt een heldere woordenstroom die nectar overtreft.
Gegroet dus, Muzen, dochterkrans van Zeus de aegiszwaaiër,
kom vlug naar hier en leer mij nu uw honingzoete lied.
Want ik kan amper wachten in een hoog verheven lofzang
10 te dichten van een stad die alle steden overheerst.
Maar waar moet ik beginnen, stad, uw glorie te verspreiden?
Wellicht zing ik uw lof best per gedeelte van de stad.
Vooreerst wordt onze blik geraakt door heel uw buitenaanzicht
en daarom breng ik eerst een lofzang op uw buitenkant:
15 uw muren, dammen, grachten en uw machtige omwalling,
de Schelde ook en alle andere wonderlijke pracht.
Daarna wil ik de parels van de binnenstad bezingen:
haar kerken, voor de zalige goden een glansrijk geschenk;
het grootse stadhuis, het theater en de vele woonsten
20 van rijke burgers, daarbij ook de schoonheid van uw jeugd;
het grenzeloze aanzien van uw grandioze haven,
de stadsraad ook, de sterkte én het pronkstuk van de stad.
Vervul daarom dus, Muzen, nu mijn vurige verlangen
om hemels mooi te zingen van die goddelijke stad.

AANHEF

- Ῥᾶον ἐν ἡλίῳ σμικροὺς ἀτόμους ἀριθμήσεις 685
καὶ τοὺς νηρίθμους ὠκεανοῦ ψαμάθους,
ἢ μόνον ἐν παρόδῳ ὀνομήνας ἐξαγορεύσης
κάλλεα τῆς πόλεως, τὰ κλέα τῆς πόλεως.
Ταῦτ' ἄρα πιστεύεις; Ναὶ ἐτητυμῆς τὰ δὲ ἤττω·
εἰ ἀπορεῖς, τυφλῷ ὄσσε ὦ ἄνερ ἔχεις. 690
Ἄλλὰ ἐμοὶ θράσεως πίστευε τὰ δ' εἰσορόωντι,
ὄμματα τῆς ἀκοῆς ἀξιοπιστότερα.
Ἔγρεο Μαιονίδη, τί σιδήρεον ὕπνον ἰαύεις;
Καὶ πάλιν ἄμπνευσον νήδυμε Βεργίλιε.
Τί στοναχεῖτε αἰεὶ Τροίην καὶ Ἑλλάδα κλεινὴν 695
ὄλλυμένην, σκληρὸν καὶ πόνον ὑμέτερον;
Ἐνθάδε ἐκ κόνιος Τροίης καὶ Ἑλλάδος ἄλλη
ἔγρετ' ἀπειρεσίης κόσμου ἄνασσα πόλις.
Ἦτις ἀπ' αὐτομάτης ὑμῖν ἔνδοξον ὀπάζει
ὔλην, ἀξίαν ὑμετέρας φύσεως. 700
Ἦτις ὑπισχνεῖται περικαλλέα μυρία δῶρα,
εὐφυέως καμάτου ἀξία ὑμετέρου.
Ἄνστατε εὐαγρίην ταύτην ἐν χειρὶ τιθεῖσαν,
τηρεῖτε κρατερῶς τῷ νόῳ εὐνοϊκῶ.
Γράμματα μὲν τάδε παῦρ' αὐτοσχεδιαστὶ ἔγραψα 705
ἀλλ' οὐ τοιαύτης ἀξία τῆς πόλεως·
οὐπω γὰρ πῖον οἶ σε ἔθρεψαν δῖον Ὅμηρον
μαζοὺς Καλλιόπης, οὓς τε Μάρων ἔπιε.
Πολλάκι ἀλλὰ θεοῖς τὰ ἀμαυρά γε δῶρα ἀρέσκει,
ὡς τῶν ἀγρονόμων αἶψ, τύρος ἠδὲ γάλα. 710
Τοῦνεκ' ἐμὴ σπουδὴ ἀρέσει, βουληφόροι ἄνδρες,
ὑμῖν ἕως δώσω τῶν ποτε λωῖονα.
Αὐξέτω ὑμέτερον Σκάλδιν τὸ μεταξὺ Ποσειδῶν
Ζεὺς τε πόλιν πόλεως τηρέτω τε γόνον. 714

685 De kleinste deeltjes zijn in het zonlicht makkelijker te tellen
 en zelfs de massa zand in de immense oceaan,
 dan dat iemand van deze stad de schoonheid en de glorie
 met louter een vermelding als terzijde recht kan doen.
 Geloof je wat men zegt? Wel, het kan niet tippen aan de waarheid
 690 en als je dat niet ziet, ben je aan beide ogen blind.
 Maar mij kun je geloven, want ik ben een ooggetuige
 en mijn gezicht is veel betrouwbaarder dan mijn gehoor.
 Sta op, Homerus, welke ijzeren slaap houdt u gekluisterd?
 Ja, adem weer vol leven, heerlijke Vergilius!
 695 Waarom toch klagen jullie steeds om Griekenland en Troje,
 verloren en beroemd, en om het zwoegen bij uw werk?
 Kijk: hier is uit het oude stof van Griekenland en Troje
 een andere stad verrezen die de kosmos overheerst.
 Die stad schenkt jullie als vanzelf haar roemrijke verhaalstof
 700 en inspiratie die bij jullie aard en inborst past.
 Die stad belooft een hele weelde prachtige geschenken,
 die vanzelfsprekend jullie grootse arbeid waardig zijn.
 Verwerk dus deze fraaie buit, gelegd in jullie handen,
 ja, koester hem dan innig in uw minnelijke geest.
 705 Ik heb dit kleine werkje uit de losse pols geschreven,
 al is het uiteraard een stad van zo'n formaat niet waard,
 want ik mocht nog niet drinken uit de borsten van Calliope,
 die Homerus gevoed hebben en waarvan Maro dronk.
 Maar vaak houden de goden ook van kleinere geschenken,
 710 zoals een geit, wat kaas of melk van dieren op het veld.
 Dus zal mijn streven, heren van de Raad, u wel bevallen,
 totdat ik u misschien toch ooit iets beters geven kan.
 Wel, laat tot dan Poseidon jullie Scheldestroom doen zwellen
 714 en laat Zeus waken over deze stad en heel haar kroost.

hac puto prudentes motos ratione coruscis
 insererent clypeis moenia cum manibus.

DE SCALDI GLACIE CONSTRICTO INITIO ANNI 1565
 AD EVNDEM

Scaldis in Hannoniae felicis partibus ortus, 1
 urbibus et vastis undique claret aquis.
 Flumen ei magnum rivisque fluentibus auctum
 aequoreis etiam sollicitatur aquis.
 Fertur is insano per Belgica iugera cursu 5
 et tumido riguos gurgite radit agros.
 Sicque vagos glomerat fluctus spirantibus Austris
 aequoris, haud mitis volvat ut amnis aquas.
 Quos non ille cavos montes attollit aquarum!
 Tollit ut insanum fluctus ad astra caput! 10
 Hic tamen ipse fuit glacie constrictus acuta,
 tempora cum brumae frigidioris erant.
 Quemque prius ratibus tantum transire solebant,
 tunc etiam pedibus traiciendus erat.
 Mille simul plano vidisses fidere Scaldi, 15
 praebuit et firmas omnibus ille vias.
 Caupo meri dotes per strictum frigore flumen
 vendidit et libros bibliopola suos.
 Ipse ego dulce bibi vinum, librosque coemi,
 qua medio Scaldis tramite strictus erat. 20
 Scilicet hibernas glacies constrata per undas
 marmoris in morem tota ridentis erat.
 Hei mihi, qui toties Borealem spreverat auram,
 a Borea tandem victus et ille fuit.

denk ik dat zij gedreven werden door een schrandere reden
om muur én hand te zetten op hun fonkelend wapenschild.

OVER DE SCHELDE DIE DICHTVROOR
IN HET BEGIN VAN HET JAAR 1565: AAN DEZELFDE

1 De Schelde, die ontspringt in een gelukkig Henegouwen,
is om haar steden en haar weidse wateren wijd bekend.
Haar grootse stroming wordt gevoed door kabbelende riviertjes
en wordt ook heen en weer gestuwd door het water van de zee.
5 Zo vloeit ze op haar woeste weg door Belgische gebieden
en strijkt met kolkend water langs het natte akkerland.
De zuidenwind balt met het zeegetij haar deining samen,
zodat het wentelen van haar water lang niet zacht verloopt.
Ja, wat voor holle bergen water tilt ze niet de lucht in!
10 En hoe verheft een golf zijn helse hoofd dan sterrenwaarts!
En toch was deze Scheldestroom door scherpe vorst bevroren,
toen het seizoen van al te koude wintertijd aanbrak.
En waar men vroeger enkel met een schip kon oversteken,
kon iedereen gemakkelijk te voet naar de overkant.
15 Je zag wel duizend mensen op dat Scheldevlak vertrouwen,
want zij bood toen voor iedereen robuuste wegen aan.
De herbergier verkocht er zelfs een welig aanbod wijnen,
de boekverkoper boeken op de vastgevroren stroom.
Ikzelf heb zoete wijn gedronken én ik kocht er boeken
20 daar waar de Schelde in het midden van haar loop bevroren was.
Het ijs had het winters water overal zo strak aangetrokken
dat het wel helemaal een harde marmervlakte leek.
Wee mij, want ook ikzelf die vaak de noorderbries veracht had,
was nu uiteindelijk helemaal gezwicht voor Boreas.

HISTORISCH DOSSIER

VERZENSMID SCHRÖGEL

Reinhart Ceulemans

‘Velen dragen de thyrsus, maar weinigen zijn door Bacchus beziel’d, luidt een Grieks spreekwoord. Ondanks de onmiskenbare verdiensten van zijn lange gedicht, is Georg Schrögel een van de velen. Zijn talent als geïnspireerd Grieks dichter mogen we niet overschatten: zijn werk is het resultaat van vlijt en arbeid, niet van poëtische extase. Dat neemt niet weg dat er voor een lezer vandaag veel in het lange lofdicht op Antwerpen te ontdekken valt. In dit hoofdstuk trekken we op wandeltocht doorheen de 714 verzen die Schrögel naar beste vermogen gecomponeerd heeft. We kijken met open blik naar metrische, intertekstuele en talige elementen en reflecteren over de verdiensten van de *Lofzang* als Nieuw-Oudgrieks gedicht.

Elegisch distichon

Schrögel koos voor zijn gedicht het metrische patroon van elegische disticha: een zich steeds herhalende combinatie van twee verzen (‘di-stichon’) die in de oudheid door o.a. auteurs van elegieën gebruikt werd en daarom ‘elegisch’

VAN HANDSCHRIFT TOT GEDRUKT BOEK

Het verhaal achter de uitgave en verspreiding
van Schrögels *Lofdicht*

Zanna Van Loon

Toen Georg Schrögel zich in het najaar van 1564 in Antwerpen bevond, klopte hij bij de *Officina Plantiniana* van drukker-uitgever Christoffel Plantijn aan om zijn Griekse lofzang op de stad Antwerpen op de markt te brengen. Niet lang daarna, in januari 1565, kwam zijn *Elegia ἔγκωμιαστική in clarissimam et praestantissimam Belgarum urbem Handoverpiam* van de persen.⁴⁶ In diezelfde maand bracht Plantijn ook het Latijnse literaire werk over Antwerpen van Schrögels goede vriend Daniel Rogers uit, met als titel *De laudibus Antverpiae oda Sapphica*.⁴⁷ Dat is niet toevallig: uit het nog steeds bewaarde archief van de Plantijnse drukkerij blijkt immers dat beide teksten samen op de markt kwamen als een gebundelde editie in 500 exemplaren. De meesterdrukker had maar weinig tijd om beide werken te publiceren: Schrögel en Rogers beoogden immers gezamenlijk een ode te brengen aan het nieuw gebouwde stadhuis in de Scheldestad. De inhuldiging ervan vond een maand later plaats, op 27 februari 1565. Dankzij Plantijns bewaarde bedrijfsadministratie is het mogelijke om het eigenlijke productieproces dat Schrögels en Rogers dichtwerken in de zestiende eeuw doorliepen van

ROMES EVENBEELD

Humanisten over de grandeur van
Antwerpen in haar 'Gouden Eeuw'

Louis Verreth

Iam nova Roma resurgit:
Antwerpen als het 'Nieuwe Rome'
in humanistische poëzie uit de zestiende eeuw

De lofdichten op Antwerpen die Georg Schrögel, Daniel Rogers en andere Europese geleerden uit de vijftiende- en zestiende-eeuwse renaissance in het Latijn en Oudgrieks hebben geschreven, bevatten talrijke lovende beschrijvingen van de stad en haar gebouwen. Als enthousiaste toeschouwers schrijven de dichters over het wonder dat Antwerpen is voor wie er heengaat, en ze schuwen in hun beschrijvingen de superlatieven niet. Zo stellen deze dichters herhaaldelijk dat je in Antwerpen de hele wereld op één plek ziet, dat de stad in razendsnel tempo tot haar huidige unieke uitzicht is gekomen, of nog: dat je er gebouwen ziet die zelfs klassieke wereldwonderen overtreffen, van de piramides in Egypte tot de hangende tuinen van Babylon.

NOTEN

Ten geleide

- 1 Alle afbeeldingen zijn te vinden in het iconografisch dossier, pp. 195-205.
- 2 Zie de bijdrage van Zanna Van Loon in het historisch dossier, pp. 157-170.
- 3 Zie Frederickx – Van Hal (2015).
- 4 Deze beknopte inleiding is geschreven met de recente publicatie van Ingelbrecht – Lamers – Van Rooy (2024) in het achterhoofd. De geïnteresseerde lezer kan zich tot deze bloemlezing van Nieuw-Oudgriekse poëzie uit de Lage Landen wenden voor een meer gedetailleerde historische kadering van het fenomeen ‘Nieuw-Oudgrieks’. Zie ook Van Rooy (2023a).
- 5 Getuige hiervan is het feit dat de grootste bloemlezing van Nieuw-Oudgriekse gedichten die vandaag voorhanden is, amper teksten bevat die door vrouwen zijn geschreven: zie Pontani – Weise (2022). De Griekse scholing van vrouwen is tot op heden onderbestudeerd, maar zie bijvoorbeeld Van Rooy (2023b).
- 6 Onze biografische beschrijving van Schrögel is gebaseerd op Demuynck – Van Rooy (2025), waar de lezer meer details kan vinden.
- 7 Zie de bijdrage van Van Loon, pp. 160, 164-165.
- 8 Zie hogerop en Van Loons betoog (pp. 163, 167-168) dat Plantijn de twee uitgaven steevast samen te koop aanbood.
- 9 Weede stond ook bekend als Weyde of – verengelst – als Pratt.
- 10 Zie Van Loon, pp. 158-159.
- 11 San Marino (CA), Huntington Library, handschrift HM 31188: ‘Danielis Rogerii Albimontii Angli Urbes, ad Franciscum Russellium Maecenatem’, fol. 195^r-212^r. In hetzelfde manuscript heeft Daniel Rogers ook zijn drie Latijnse felicitatiegedichten aan Schrögel uit de *Lofzang* en de *Sapfische ode* in een (sterk) herwerkte versie neergeschreven.
- 12 Zie Demuynck (2025).
- 13 Zie Van Loon, pp. 164-165.
- 14 Over de geschiedenis van het stadhuis, zie Beyen *et al.* (2015).
- 15 Zie Maclot – Van Ginneken (2015).
- 16 De beelden op het stadhuis werden twee decennia later in de strijd tussen katholieken en protestanten ingezet: in 1587 moest Brabo onder invloed van de contrareformatie en op initiatief van de jezuïeten plaatsruimen voor een Maria met kind, die vandaag het stadhuis nog siert.
- 17 In het eerder vermelde Californische handschrift pende Rogers naar aanleiding van zijn *Sapfische ode* nog een ander Latijns gedicht neer, gericht

BIBLIOGRAFIE

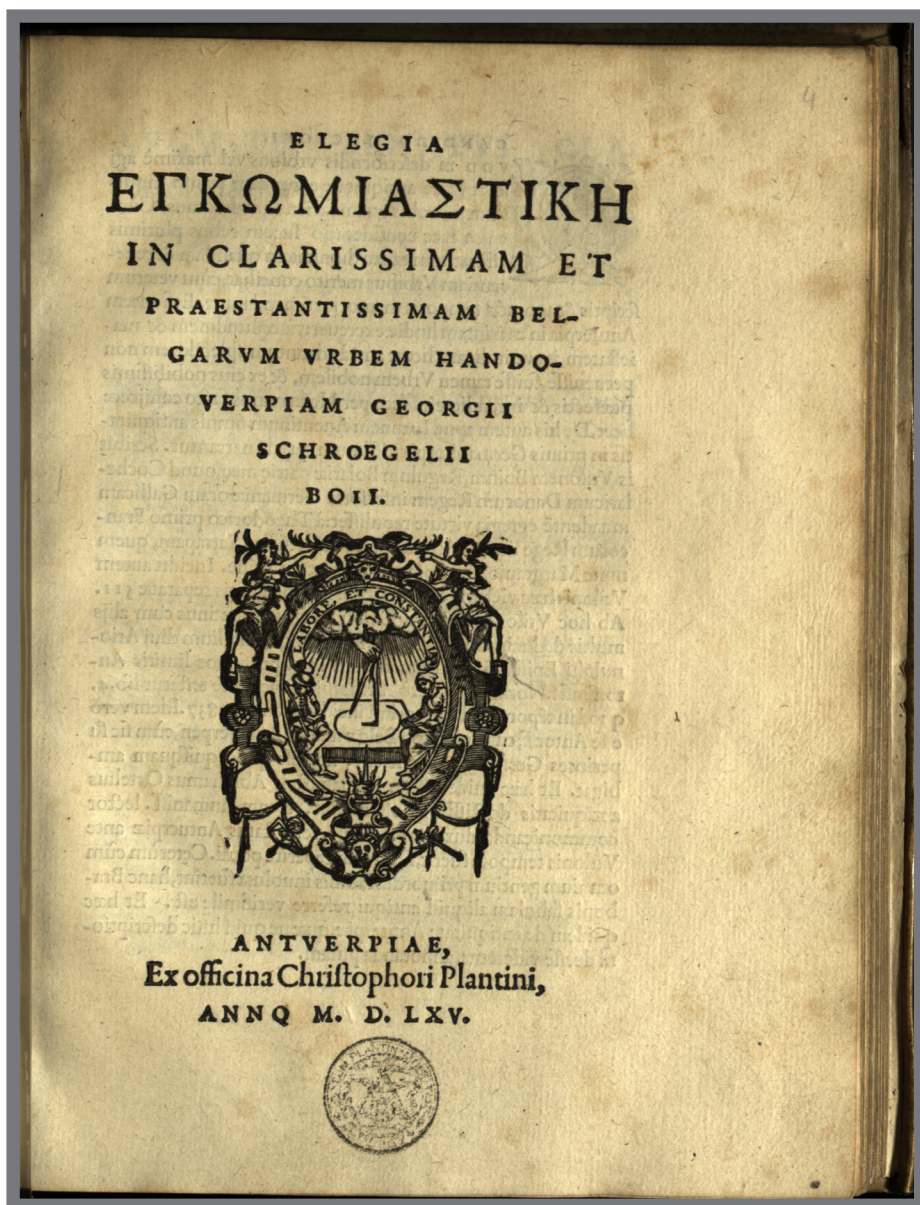
Oude drukken

- USTC 404374 Barlaeus, Melchior. 1562. *De vetustissima Brabanticae gentis origine, sive Brabantiados libri V. Urbis Antverpiae encomium*. Antwerpen: Gillis Coppens van Diest.
- USTC 401238 Rogerius Albimontanus, Daniel. 1565. *De laudibus Antverpiae oda Sapphica. Ad amplissimum et ornatiss. virum D. Ioannem van Hove. Accesserunt etiam alii eiusdem versiculi quidam*. Antwerpen: Christoffel Plantijn.
- USTC 401231 Schroegelius Boius, Georgius. 1565. *Elegia ἑγκωμιαστικὴ in clarissimam et praestantissimam Belgarum urbem Handoverpiam*. Antwerpen: Christoffel Plantijn.
- USTC 151147 Tusanus, Jacobus. 1552. *Lexicon Graecolatinum, ingenti vocum accessione [...] studio et industria, locupletatum, scriptorumque laudatorum auctoritate plurimis in locis illustratum, et a vitiis quibus scatebat vindicatum*. Parijs: Charlotte Guillard en Guillaume Merlin.

Moderne uitgaven en secundaire literatuur

- Adam, Renaud. 2021. 'The Paper Supply of a Printing House as a Mirror of the Paper Trade in the Early Modern Low Countries: The Case of Dirk Martens' Workshop.' In *The Paper Trade in Early Modern Europe*, red. Daniel Bellingradt en Anna Reynolds, 90-105. Leiden en Boston: Brill.
- Beyen, Marnix, Inge Schoups, Bert Timmermans, en Herman Van Goethem, red. 2015. *Het stadhuis van Antwerpen: 450 jaar geschiedenis*. Antwerpen: Pandora.
- Blair, Ann M. 2010. *Too Much to Know: Managing Scholarly Information before the Modern Age*. New Haven en Londen: Yale University Press.
- Borghart, Pieter. 2018. *Inleiding in de Nieuwgriekse literatuur van de 12de tot de 21ste eeuw*. Nieuwe editie. Gent: Skribis.
- Broeckx, C. 1866. *Galerie médicale anversoise*. Antwerpen: J.-E. Buschmann.
- d'Hane-Scheltema, Marietje, vert. 2000. *Vergilius. Het verhaal van Aeneas*. Amsterdam: Athenaeum—Polak & Van Gennep.
- de Beer, Susanna. 2024. *The Renaissance Battle for Rome: Competing Claims to an Idealized Past in Humanist Latin Poetry*. Oxford en New York: Oxford University Press.
- de Schepper, Marcus. 1995. "'Sola totus mundus est Antverpia": Humanisme en humanisten te Antwerpen (1470–1648).' In *Nederlands in culturele context: Handelingen twaalfde Colloquium Neerlandicum, 181-200*. Woubrugge: Internationale Vereniging voor Neerlandistiek.
- Demuyndt, Adriaan. 2024. 'Inverting the Hierarchy: Greek and Latin in a Sixteenth-Century Poetical Encomium of Antwerp.' *Journal of Latin Cosmopolitanism and European Literatures (JOLCEL)* 10: 29-57.

ICONOGRAFISCH DOSSIER

Afbeelding 1 Titelpagina van Schrögels *Lofzang*

Antwerpen, Collectie Museum Plantin-Moretus, A 394/4, [sig. A1^r], publiek domein
<https://dams.antwerpen.be/asset/h1hCDpDUYjeb0aQHZcFjPMKM#id>

Afbeelding 9 Joris Hoefnagel, *Antverpia, plattegrond van Antwerpen*, 1574, 80,6 x 48,3 cm, ingeleurde kopergravure

Antwerpen, Collectie Museum Plantin-Moretus, PK.OP.21306, publiek domein

<https://dams.antwerpen.be/asset/Q2WZkTlQQUnLQFVU8WdlhTtN>

Afbeelding 10 Johannes Baptista Vrients, *Redezicht. Antverpia*, Amsterdam, Johannes Loots, c. 1630, 216 x 41,5 cm, kopergravure

Antwerpen, Collectie Museum Plantin-Moretus, PK.OP.20741, publiek domein

<https://dams.antwerpen.be/asset/U1ZlFncYPBacLRtUETszuYrZ>

OVER DE AUTEURS

REINHART CEULEMANS doceert Griekse literatuur aan de KU Leuven. Hij zetelt in de redactie van *Hermeneus* en is verantwoordelijk voor www.griekseliteratuur.org, een repertorium van Griekse literatuur in Nederlandse vertaling. In artikelvorm vertaalde hij Griekse brieven alsook Byzantijnse en Nieuw-Oudgriekse literatuur. Zijn academische publicaties hebben vooral betrekking op Byzantijnse bijbelegese en tekstoverlevering.

ADRIAAN DEMUYNCK studeerde Latijn en Grieks aan KU Leuven (2021) en is er doctorandus bij de Onderzoeksgroep Latijnse Literatuur, waar hij het meertalige genre van het stadsdicht bestudeert. Eerder publiceerde hij artikels met vertalingen van Oudgriekse en Byzantijnse poëzie en behaalde hij prijzen in enkele vertaalwedstrijden.

TOM INGELBRECHT studeerde Latijn en Grieks (UGent 2003) en Historische Taal- en Letterkunde (UGent 2017). Hij is sinds twintig jaar docent Latijn, Grieks en filosofie in Roeselare. Daarnaast is hij ook actief als vertaler: hij won diverse vertaalwedstrijden, publiceerde in tal van vaktijdschriften en vertaalde de *Basia* van J. Lernutius (*Kussen uit Brugge*, Leuven 2018), de *Basia* van J. Secundus (*Zoenen*, Leuven 2022) en een erotische novelle van Enea Silvio Piccolomini (*Een verhaal van twee geliefden*, Gorredijk 2025). Sinds enkele jaren publiceert hij ook vertaalwerk op zijn website <https://tomingelbrecht.com/>.

ZANNA VAN LOON is conservator oude drukken en handschriften bij Museum Plantin-Moretus. Ze behaalde in 2020 aan de KU Leuven een doctoraat in de vroegmoderne boekgeschiedenis over de sociale en materiële eigenschappen van vroegmoderne manuscripten en drukken over inheemse talen van Noord- en Zuid-Amerika (nu verschenen als boek bij Amsterdam University Press).

RAF VAN ROOY doceert Latijnse taal- en letterkunde aan de KU Leuven. Zijn onderzoek spitst zich toe op de Neolatijnse literatuur en haar interacties met de Griekse taal. Hij coördineert de Databank van het Leuvense Trilingue www.dalet.be en heeft gewerkt rond de geschiedenis van het begrippenpaar 'taal' en 'dialect'. Over dit thema nam hij ook een aflevering op voor *De Universiteit van Vlaanderen*-podcast. <https://rafvanrooy.com/>

MAUD VANHAUWAERT is dichteres en performer. Ze doceert aan het Conservatorium van Antwerpen, waar ze eerder woordkunst studeerde. Met haar poëziedebuut *Ik ben mogelijk* (Amsterdam-Antwerpen 2011) behaalde ze de Vrouw Debuutprijs. Haar bundel *Wij zijn evenwijdig* (Amsterdam-Antwerpen 2014) leverde haar de Hugues C. Pernathprijs en de Publieksprijs van de Herman De Coninck-wedstrijd op. Vanhauwaert performt haar poëzie ook geregeld. In 2018–19 was ze Antwerps stadsdichter. In haar boek *Het stad in mij* (Amsterdam 2020), waarvoor ze de Jan Campertprijs kreeg, biedt ze een 'overzicht van [haar] pogingen om poëzie los te weken van het papier', geïnspireerd door haar stadsdichterschap. <https://www.maudvanhauwaert.be/>

LOUIS VERRETH studeerde Latijn en Grieks (2019) en Italiaans (2024) aan KU Leuven. Hij is promovendus aan de Universiteit Leiden en onderzoekt claims op het Romeinse erfgoed buiten Rome, in het bijzonder vijftiende-eeuws Firenze en zestiende-eeuws Antwerpen.

COLOFON

LAY-OUT	Raf Van Rooy www.adendros.com	
FONT	Garamond Premier Pro (Robert Slimbach) Scala Sans (Martin Majoor)	
FORMAAT	170 x 240 mm	
MET STEUN VAN	Fwo-aspirantschap Adriaan Demuyneck Fwo-project <i>Hellas Belgica</i> Faculteit Letteren	11PU124N GO40624N KU LEUVEN
DRUKWERK	zwartopwit	

Klimaatneutraal drukwerk op duurzaam 100% gerecycleerd FSC en Cradle to Cradle Certified® papier.

